DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

PRODUKTION OG ARBEJDSMARKED

I løbet af 1960 opstod i de fleste lande i Vesteuropa et kraftigt pres på arbejdsmarkedet; antallet af ledige stillinger i erhvervslivet oversteg i mange lande betydeligt antallet af arbejdssøgende, således at en yderligere forøgelse af produktionen begyndte at støde på vanskeligheder.

Mens den forrige vesteuropæiske højkonjunktur varede uafbrudt i 4 år fra 1953 til 1957, bremses opgangskonjunkturen denne gang af arbejdskraftmangel allerede knap 2 år efter, at den er begyndt.

Tilstramningen af arbejdsmarkedet i de forskellige lande illustreres af tabel 1.

Produktionsudviklingen i industrien er for de vigtigste lande gengivet i figur 1, som viser sæsonudjævnede indeks; punkterne for 2. halvår 1960 er indtegnet på grundlag af de senest foreliggende oplysninger, som regel for juli–oktober eller juli–november. Det fremgår af figuren, at den vesteuropæiske industris produktion fortsatte med at vokse i 2. halvår 1960,

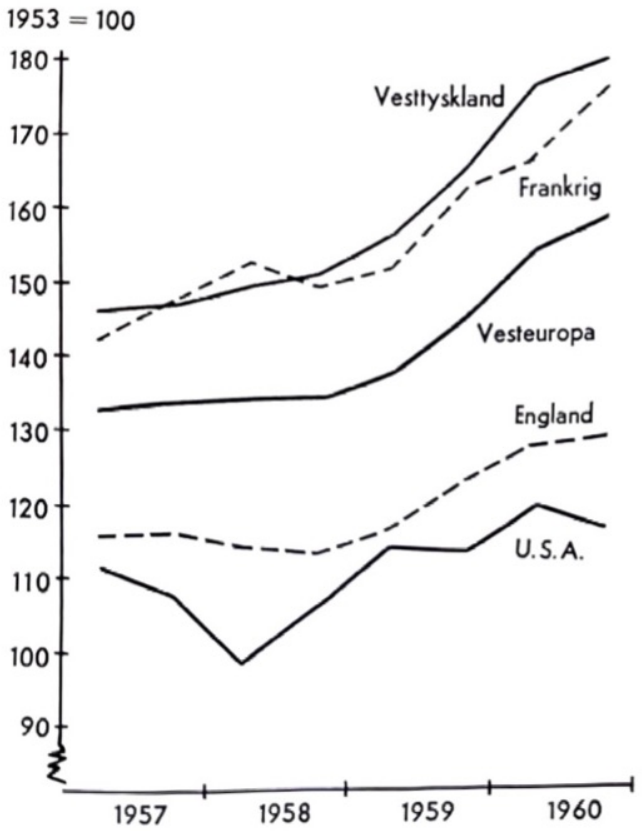

Fig. 1. Industriproduktionsindeks for U.S.A. og Vesteuropa.

TABEL 1. *Arbejdsmarkedet i U.S.A. og Vesteuropa.*

	Enhed	Periode	1958	1959	1960
USA					
Civile beskæftigede (incl. selvst.)	Mill.	Dec.	64.3	66.0	66.0
Arbejdsløse (ledige over 1 uge)	–	–	4.1	3.6	4.5[1]
England					
Civile beskæftigede (incl. selvst.)	1000	Dec.	22990	23316	23711
Arbejdsløse	–	–	520	436	343
Ledige stillinger	–	–	163	251	294
Arbejdere i industrien på nedsat tid	–	–	172	40	139
Vesttyskland					
Beskæftigede lønmodtagere	–	Sept.	19700	20135	20377
heraf i landbrug og fiskeri	–	–	836	766	626
Arbejdsløse	–	Dec.	931	443	272
Frankrig					
Indeks for beskæftigede lønmodt.[2]	1954 = 100	Okt.	106.0	105.0	105.7
Arbejdssøgende	1000	1. dec.	118	147	128
Ledige stillinger	–	–	14	16	25
Holland					
Arbejdsløse	–	Dec.	123	88	54
Ledige stillinger	–	–	35	61	91
Sverige					
Beskæftigede industriarbejdere	–	Dec.	659	677	704
Arbejdsløse	–	–	54	30	22
Norge					
Beskæftigede lønmodtagere	–	Nov.	1027	1041	1057
Arbejdsløse	–	Dec.	42	36	32
Finland					
Beskæftigede (incl. selvst.)	–	Nov.	...	1762	1835
Arbejdsløse i pct. af arbejdsstyrken	Pct.	–	3.2	1.8	1.4
Danmark					
Medl. af arbejdsløshedskasser (over 18 år)	1000	Okt.	711	726	739
heraf arbejdsløse[3]	–	– [4]	37	25	16
Beskæftigede faste landbrugsmedhjælpere	–	Juli	144	136	122
		Nov.	124	112	102

[1]) I januar 1961 5,4 mill.
[2]) Excl. landbrug, husgerning og offentlig administration.
[3]) Gnst. af ugentlige tællinger.
[4]) Som følge af usædvanlig dårligt vejr er november- og decemberledigheden i 1960 ekstraordinært høj, og for at give et mere typisk billede er derfor indsat oktober-tallene.

men at det hidtidige stigningstempo halveredes fra 1. til 2. halvår. Udviklingen fra land til land har været uensartet, idet produktionstilvæksten i Frankrig endog var stærkere end i 1. halvår, mens den i Vesttyskland var en del svagere som følge af større knaphed på arbejdskraft, og mens den engelske produktion helt ophørte at stige, forårsaget af efterspørgselsnedgang på nogle områder samtidig med mangel på arbejdskraft på andre felter.

I USA faldt industriproduktionen fra 1. til 2. halvår 1960, væsentligst fordi den efterspørgselsstimulerende genopbygning af lagrene, som skete i 1. halvår ovenpå stålstrejken, i 2. halvår afløstes af en tendens til nedbringelse af lagerbeholdningerne. Stålindustrien arbejdede således i slutningen af 1960 kun med 50 % kapacitetsudnyttelse, og det samlede antal arbejdsløse nåede i januar 1961 5,4 millioner, det hidtil højeste ledighedstal, der er konstateret efter krigen. Arbejdsløsheden er væsentlig større end under den forrige nedgangskonjunktur i 1957—58 på trods af, at antallet af beskæftigede i mellemtiden er forøget med et par millioner, hvilket hænger sammen med, at befolkningen i de arbejdsdygtige aldersklasser er inde i en meget kraftig vækst som følge af de store fødselstal i USA siden 1940'ernes begyndelse.

VERDENSHANDELEN

I de foregående år voksede Vesteuropas eksport til USA overordentlig kraftigt, men i 1960 kom denne eksport i vanskeligheder. I 1. kvartal indtraf allerede en kendelig afdæmpning af eksportstigningen; i 2. kvartal var USAs import fra Vesteuropa 6 % lavere end i samme periode året før og i 3. kvartal 21 % lavere. Efter at de store amerikanske bilfabrikker optog produktionen af mindre personbilmodeller, opstod der afsætningsvanskeligheder for europæiske bilmærker, og i 3. kvartal 1960 var USAs import af personbiler fra Vesteuropa kun 40 % af, hvad den havde udgjort i samme kvartal året før. Den almindelige stagnation i det amerikanske erhvervsliv medførte tillige, at importen fra de råvareproducerende lande af gummi, spindestoffer, træ, huder og skind samt en række andre industrielle råstoffer faldt; således gik USAs import fra dominions og kolonier i det ydre sterlingområde både i 2. og 3. kvartal 1960 tilbage med 3–4 % i sammenligning med sommeren 1959.

Vesteuropas eksport til andre oversøiske områder end Nordamerika fortsatte i 1960 med at vokse, først og fremmest fordi de råstofproducerende lande have opnået øgede eksportindtægter fra Europa under højkonjunkturen dér og følgelig havde kunnet lempe deres importrestriktioner i løbet af 1959. Eksportfremgangen er imidlertid blevet svagere i løbet af 1960, efterhånden som de oversøiske lande er blevet ramt af afsætnings-

TABEL 2. *De vesteuropæiske landes udenrigshandel, fordelt på områder.*

		Handelsstatistikken for følgende områder:		
		Fælles-markeds-lande	England	Øvrige EFTA-lande[1])
		Procentvis stigning fra 1959 til 1960		
Eksport fra vedkommende område til:				
Fællesmarkedslande	1. halvår	34	15	15
	2. halvår	20	6	8
EFTA-lande.....	1. halvår	25	14	19
	2. halvår	16	6	14
U.S.A. og Canada.....	1. halvår	7	7	÷ 1
	2. halvår	÷13	÷18	÷ 7
Øvrige verden.....	1. halvår	24	11	15
	2. halvår	9	5	13
Samlet eksport.....	1. halvår	26	11	14
	2. halvår	12	1	10
Import til vedkommende område fra:				
Fællesmarkedslande.....	Hele året	27	18	18
EFTA-lande.....	» »	14	19	16
U.S.A. og Canada	» »	53	38	26
Øvrige verden.....	» »	15	6	18
Samlet import.....	» »	23	16	19

[1]) Danmark, Norge, Sverige, Østrig, Schweiz og Portugal.

vanskelighederne i USA og er blevet udsat for, at deres udførsel til Vesteuropa ikke mere stiger så kraftigt som tidligere – atter en følge af det formindskede ekspansionstempo og de store råstoflagre i Europa.

I modsætning til udførslen til de oversøiske lande er udenrigshandelen mellem de vesteuropæiske lande *indbyrdes* vedblevet med at vokse i et meget kraftigt tempo helt frem til slutningen af 1960, som tabel 2 viser. I de første tre kvartaler af 1960 forøgedes denne intraeuropæiske handel med næsten 20 % i sammenligning med året før. Kraftigst steg samhandelen mellem de seks fællesmarkedslande, bl. a. i kraft af de gensidige toldnedsættelser og afviklingen af en del af de franske importrestriktioner. Også de 6's eksport til de 7 frihandelslande såvel som de 7's eksport til de 6 og den indbyrdes handel inden for de 7 udvidedes betydeligt.

Takket være konjunkturfremgangen førte de to europæiske blokdannelser med deres toldpræferencopbygning altså ikke til nogen nedgang i

handelen mellem blokkene, men blot til, at denne tværgående handel steg knap så stærkt som udenrigshandelen *inden for* hver af markedsdannelserne. Det må jo imidlertid erindres, at man i 1960 endnu kun befandt sig i det første stadium af markedsoverenskomsterne med indbyrdes toldnedsættelser på 20 %. Desuden må det bemærkes, at Vesttyskland – den største importør blandt de 6 af varer fra de 7 – indtil 1. januar 1961 praktisk taget ikke har ydet nogen toldpræference til fællesmarkedslandene, idet landet i det store og hele allerede for flere år siden frivilligt havde nedsat sine industritoldsatser med mere end 20 % og derfor ikke behøvede at nedsætte dem ved Romtraktatens ikrafttræden, og at Tyskland først fra 1/1 1961 har foretaget en forhøjelse over for den øvrige verden for at tilnærme tolden til den ved traktaten aftalte fælles ydertarif.

Den samlede vesteuropæiske *industrieksport* gik i 1. halvår 1960 frem med 20 % i forhold til 1. halvår 1959. I 3. kvartal 1960 blev fremgangen en del mindre (12 %), især som følge af nedgang i udførslen til Nordamerika og mindre fremgang i eksporten til de råstofproducerende lande.

Fig. 2 viser, at eksportstigningen i 3. kvartal afsvækkedes for alle hovedvaregrupper undtagen skovbrugsprodukter, for hvilke efterspørgslen stimuleredes af den hektiske byggekonjunktur og det voksende celluloseforbrug i den kemiske industri i Vesteuropa; Sveriges og Finlands eksportforøgelse udgjorde derfor uændret ca. 20 % i 3. kvartal 1960, mens de fleste andre vesteuropæiske lande måtte notere et faldende vækstempo i deres udførsel af industriprodukter, som det fremgår af figuren. Specielt for England har eksporten kulmineret i 1. kvartal og – når man korrigerer for sædvanlige sæsonudsving – vist direkte nedgang siden.

Højkonjunkturen har ikke alene givet sig udslag i større produktion og udenrigsomsætning af industrivarer, men har også bidraget til en relativ stærk vækst i det samlede *forbrug af animalske landbrugsprodukter* i de europæiske lande. Som eksempel kan nævnes, at den løbende vesttyske statistik over 260 arbejderfamiliers indkomst og forbrug viser følgende stigninger:

	Forøgelse fra 3. kvt. 1959 til 3. kvt. 1960 i pct.
Disponibel indkomst (efter betaling af direkte skatter)	7
Samlet forbrugt varemængde	5
Forbrugt mængde af:	
smør	21
ost	7
æg	0
okse- og kalvekød	8
flæsk	11

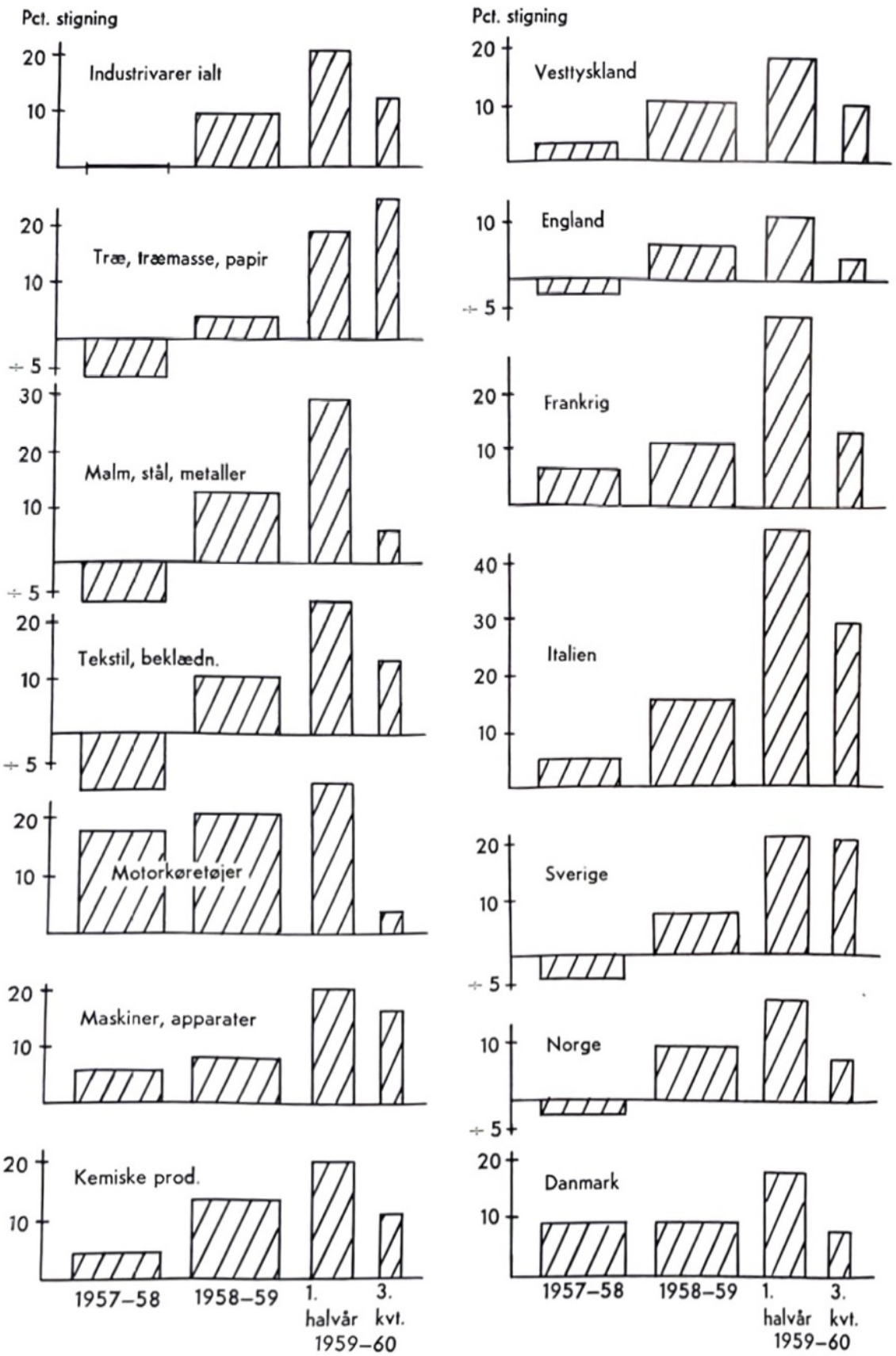

Fig. 2. Udviklingen i de vesteuropæiske landes eksport af mineraler og industrivarer. (Venstre side angiver den samlede industrieksport for de 10 vigtigste lande i Vesteuropa).

På de kontinentale markeder er den indenlandske animalske produktion imidlertid gennemgående øget i samme takt som forbruget. De forbedrede afsætningsmuligheder, som opstod på grund af indkomststigningerne, er derfor kun i meget beskedent omfang kommet de førende eksportlande, Danmark og Holland, tilgode. Dette gælder især for mejeriprodukter, hvor der indtraf en kraftig opgang i produktionen i de vesteuropæiske lande fra foråret 1960, efter at fodermanglen i forbindelse med den tørre eftersommer 1959 var overstået. For bacon har en kraftig nedgang i den engelske produktion givet eksportlandene, i første række Danmark, mulighed for at afsætte stærkt forøgede kvanta i England, ligesom et fald i de italienske kvægslagtninger gav anledning til større import af okse- og kalvekød til Italien, indtil slagtningerne hen på efteråret 1960 atter forøgedes; på dette tidspunkt skete så i Vesttyskland en nedgang i tilførslerne til slagtekvægmarkederne, som åbnede mulighed for, at de kvæg- og kød-eksporterende lande kunne forøge deres leverancer til dette marked.

Vesteuropas import fra USA er fra 1959 til 1960 gået i vejret med ikke mindre end 50 %. Bag denne udvikling ligger dels mere specielle årsager, bl. a. genoptagelsen af den amerikanske ståleksport efter ophøret af den langvarige stålstrejke i 1959, store leverancer af flyvemaskiner til europæiske luftfartsselskaber, hvis jetanskaffelser kulminerede i 1960, samt realisation af store overskudslagre af bomuld. Udviklingen gør sig imidlertid gældende også for et langt bredere varefelt af råstoffer og færdigprodukter og skyldes for en stor del den kraftige opgangskonjunktur i Vesteuropa og den vidtgående afvikling af importreguleringen over for dollarvarer, som mange lande har foretaget i det sidste par år.

I 1959 viste handelsbalancen (eksport fob. ÷ import cif.) for de 6 og de 7 under ét over for hele den øvrige verden et underskud på ca. 13 mld. danske kroner. Som følge af, at Vesteuropas import fra USA og andre oversøiske områder er øget kraftigere end eksporten dertil, er handelsbalanceunderskuddet for 1960 nået op på ca. 30 mld. kr., hvilket har medvirket til at dæmpe efterspørgselspresset efter vesteuropæiske varer.

DEN ØKONOMISKE POLITIK I VESTEUROPA

Det har tillige virket dæmpende på udviklingen, at den økonomiske politik er blevet strammet i de fleste lande. Under højkonjunkturen er det offentliges skatteindtægter forøget betydeligt, samtidig med at udgifterne til arbejdsløshedsunderstøttelse og enkelte andre sociale ydelser har været faldende. Desuden er de offentlige investeringsudgifter i en række lande blevet begrænset for at mindske presset på byggeaktiviteten. Også kreditpolitikken er skærpet; den lange obligationsrente er, som det fremgår af tabel 3, gået i vejret i en række lande fra forrige vinter til denne vinter, og

TABEL 3. *Rentesatser i forskellige lande.*

	Diskonto ultimo		Effektiv rente af lange obligationer omkring årsskiftet		
Pct. p.a.	1959	1960	1959/60	1960/61	
U.S.A.	4	3	4.27	3.88	(dec.)
England	4[1])	5	5.19	5.80	(jan.)
Vesttyskland	4	4[4])	6.1	6.2	(dec.)
Frankrig	4	3½	5.03	5.03	(dec.)
Holland	3½	3½	4.21	4.05	(dec.)
Belgien	4	5	4.22	4.34	(nov.)
Schweiz	2	2	3.25	3.05	(nov.)
Sverige	4½	5	5.08	5.42	(dec.)
Norge	3½	3½	4.55	4.55	(dec.)
Danmark	5[2])	5½	5.78[3])	6.11[3])	(dec.)

[1]) 21. januar 1960 forhøjet til 5 pct.
[2]) 26. januar 1960 forhøjet til 5½ pct.
[3]) Østifternes 4½ pct. 16. serie, 3. afdeling.
[4]) 19. januar 1961 nedsat til 3½ pct.

gennem øgede krav til bankernes kassereserver og nedskæring af deres muligheder for at rediskontere veksler i centralbanken er der lagt en bremse på pengeinstitutternes udlånsvirksomhed. I England har myndighederne desuden i foråret 1960 genindført restriktioner på afbetalingshandelen.

PRODUKTION OG EFTERSPØRGSEL I VESTEUROPA I 2. HALVÅR 1960

Aflastningen af efterspørgselspresset gennem kredit- og finanspolitikken og gennem forringelsen af Vesteuropas løbende betalingsbalance har medvirket til, at væksten i produktion og beskæftigelse i løbet af efteråret 1960 er sagtnet, og samtidig virkede det stramme arbejdsmarked bremsende på konjunkturopgangen. I England er beskæftigelses- og indkomststigningen ophørt i 3. og 4. kvartal, og et fald i afbetalingshandelen har forårsaget nedgang i produktionen af personbiler, radio- og fjernsynsapparater samt andre forbrugsartikler. Bygge- og anlægsvirksomheden og de tjenesteydende erhverv har derimod fortsat været præget af stigende aktivitet. Ledighedstallene er stadig meget lave, men arbejde på nedsat tid forekommer nu i stigende omfang, især i bilindustrien.

I Vesttyskland er produktionsfremgangen fortsat i 2. halvår 1960, men ledigheden er presset ned på ca. 1 % af lønmodtagerne, og lønningerne stiger væsentligt kraftigere end i tidligere år. Både august- og novembertællingerne viste en opgang på 12 pct. i industriarbejdernes timefortjeneste. I Frankrig er industriproduktionen efter nogen svaghed i 1. halvår atter vokset meget betydeligt i 2. halvår, og et rundspørge blandt virksomhedslederne viser, at der er planlagt en yderligere produktionsudvidelse for de første måneder af 1961.

DE VESTEUROPÆISKE VALUTAER

I 1960 har valutamarkederne været præget af betydelige kapitalbevægelser, delvis af kortfristet karakter. På trods af, at såvel England som det ydre sterlingområde har haft et stort underskud på deres løbende betalingsbalance over for ikke-sterlinglande, er Bank of Englands bruttobeholdning af fremmed valuta vokset betydeligt. Det skyldes, at de høje engelske rentesatser på det korte pengemarked har opmuntret udlændinge til at opkøbe sterlingtilgodehavender i et usædvanligt stort omfang, i hele 1960 antagelig for mellem ½ og 1 milliard £ (svarende til ca. halvdelen af den nuværende engelske valutabeholdning).

Risikoen for, at denne sterlinggæld atter præsenteres til omveksling i fremmed valuta, såfremt renten i England og andre lande udjævnes, eller såfremt Englands løbende betalingsbalanceunderskud skaber mistillid til pundets fremtidige værdi, er til stede og er i høj grad bestemmende for udformningen af den økonomiske politik; så længe den engelske import, som det har været tilfældet i 1960, stiger omkring 10 % kraftigere end eksporten, må man forvente, at den stramme økonomiske politik vil blive opretholdt. Der kan derfor ikke i en nærmere fremtid regnes med, at den engelske konjunktur vil bevæge sig opad igen.

Også Vesttyskland har oplevet en betydelig tilstrømning af kort kapital fra udlandet. Udlandet har været tilskyndet dertil af den høje rente i Tyskland, og de private banker og erhvervslivet i Vesttyskland har været interesseret i at skaffe sig likvid kapital fra udlandet for at modvirke Bundesbanks stramning af kreditpolitikken. Da således kreditstramningen ikke fik effektiv indvirkning på den indenlandske konjunktur, og valutaudstrømningen fra andre lande vakte mishag over for den tyske regering, måtte Bundesbank i begyndelsen af 1961 opgive den stramme kreditpolitik.

4. marts foreligger beslutningen om at opskrive DM med 5 pct.

4. 3. 1961.
T. H.